

Slično su koncipirani svi zbornici *Studie instrumentorum musicae popularis*. Iako su u njima prvenstveno rezultati s područja etnoorganologije, tekstovi su korisni i za stručnjake iz drugih disciplina, primjerice muzikologe ili etnokoreologe, jer okupljeni autori problematiku glazbenih instrumenata i instrumentalnoj glazbi uglavnom pristupaju iz širega konteksta glazbenih kultura i društvenih zajednica.

Irena MIHOLIĆ

Dva su razloga zbog kojih ovo izdanje zaslu-
žuje biti označeno najvažnijim i najimpresiv-
nijim dokumentom etnomuzikološkoga te-
renskog rada o glazbenom životu romskih
glazbenika na Kosovu. S jedne strane zbog iz-
vanrednih zvučnih zapisa, komentara i dru-
gog popratnog materijala; s druge strane kao
svjedočanstvo živoga zvuka koji je, uslijed
rata, postao već poviješću i, barem što se tiče
njegova prirodnog konteksta, nepovratno je
izgubljen.

Svaniboru Pettanu valja čestitati na zvuč-
nim zapisima načinjenima od 1984. do
1991.,

u razdoblju kad je Kosovo pretežno (do 1990.) bilo autonomnom pokrajinom
jugoslavenske republike Srbije. Gradivo je raspoređeno u četiri tematske cjeline: Glazbala
i instrumentalni sastavi (br. 1-5), Romi za Rome (6-11), Veze s neromskim tradicijama i
temama (12-16), Otvorenost i kreativnost (17-18). Većina je zvučnih zapisa načinjena u
njihovim izvornim kontekstima, a samo su neki nastali na traženje istraživača, slijedom,
primjerice, nastojanja da se prikupi nekoliko inačica iste pjesme.

Odabrano gradivo pruža kompleksan uvid u ruralnu i urbanu, tradicionalnu i modernu
glazbu. Vokalni i/ili instrumentalni repertoar obuhvaća različite pojave kao što su glazba
romskih derviša (kosovski su Romi većinom muslimani), naricaljka, ženska slavljenička
glazba, glazba za konjske utrke i glazba namijenjena zabavi i plesu u različitim prigodama.
Dinamičan odnos romskih glazbenika prema vlastitoj tradiciji najbolje ocrtavaju tri
primjera vezana uz žanr *talava* (br. 2, 9, 10), u kojemu se sjedinjuju albanski tekstovi
pjesama i romski ritmovi. Tradicionalnoj verziji (žensko pjevanje uz pratnju tamburina)
najprije je suprotstavljeno muško pjevanje uz istu pratnju, a potom moderna verzija
muškog pjevanja uz elektroakustičku mušku instrumentalnu skupinu.

Nekoliko zvučnih zapisa svjedoči o sposobnosti romskih glazbenika da usvoje
regionalne stilove i načine izvođenja drugih etničkih zajednica, koji bi inače bili
izgubljeni. U taj kontekst Pettan smješta seoske ansamble sastavljene od bubnja i svirale
tipa oboe, koji prate konjske utrke, organizirane u okviru bogatih svadbenih zbivanja u
Muslimana (br. 1). Izdanje sadrži i zvučni zapis gradskog ansambla sastavljenog od
klarineteta, violine, harmonike i tamburina, u instrumentaciji koju su sami glazbenici
smatrali zastarjelom i staromodnom, a nastao je na traženje autora (br. 4). Taj je zvučni
zapis važan i dragocjen dokument, budući da je takav tip ansambla, *čalgija*, na granici
nestajanja u više balkanskih područja. U unekoliko drukčijoj instrumentaciji, srodan je
tipu ansambla poznatog na Bliskom Istoku i Balkanu kao "klarinet ansambl", koji je — uz
regionalno različita imena kao što su *saze* u Albaniji i *kumpania* u Grčkoj — u današnje
vrijeme tek dijelom prisutan u živoj tradiciji. Njegove promjene na Kosovu Pettan
pripisuje utjecaju zapadne popularne glazbe (br. 5). Od instrumentalnih sastava zastupljeni

**Kosovo Roma: Glasba kosov-
skih Romov = Music of the
Gypsies from Kosovo**, CD-
ROM s 18 zvučnih zapisa, multi-
medijalnim dijelom (2 članka na en-
gleskom, tekstovi pjesama, fotogra-
fije, video sekvence) i popratnom
knjižicom (24 str.), snimio i prire-
dio Svanibor Pettan, Nika, AF 01,
Ljubljana 2001.

su na ovome izdanju i romski ansambl limenih puhača (br. 3) i etnički turski ansambl, zasnovan na ozvučenim dugovratim lutnjama (*elektrosaz*), ali s pridruženim romskim klarinetistom (br. 14). Oba ansambla izvode tradicijski turski napjev *mastika*, oprimjerujući time fenomen putovanja melodija preko granica.

O muzikalnosti i fleksibilnosti profesionalnih romskih glazbenika, posebice o njihovu umijeću prilagodbe, svjedoče njihovi vlastiti napjevi (već spomenuti br. 10), ali i napjevi drugih etničkih zajednica, u rasponu od Kosova do Indije (br. 15). Zvučni dio zaključuju dvije prilagodbe *Lambade*, velike komercijalne uspješnice u Europi tijekom 1990-ih s napjevom bolivijskog podrijetla, ovdje predstavljene u izvedbi bubnja i svirale, odnosno sintetizatora (br. 17 i 18).

Multimedijiski dio sadrži videosekvence *Lambade* u deset verzija. Izvođači zvučnih zapisa br. 17 i 18 zastupljeni su video primjerima br. 6 i 3. Obuhvaćajući širok spektar ruralne i urbane, tradicionalne i moderne glazbe te upućujući na visoku razinu glazbeničke sposobnosti prilagođavanja, odabrani video primjeri čine iznimno važan dio ovoga izdanja. Među svim draguljima zvučnih zapisa ovo je brižljivo izbrušen dijamant.

U članku "Lambada na Kosovu: Oris romske kreativnosti" (prvi puta objavljenom 1992.) autor detaljno razmatra kreativnost glazbenika na temelju njihova pristupa novom materijalu. Kako bi pokazao proces promjene glazbenih parametara, Pettan romske i neromske verzije *Lambade* uspoređuje s izvornom verzijom sastava "Kaoma", snimljenom u Parizu 1988. godine. U glazbenoj analizi, potkrijepljenoj transkripcijama nekoliko melodijskih odsjeka, Pettan istražuje razlikovne prakse triju ostvarenja *Lambade* te zaključuje da neromski ansambl teži imitaciji izvorne verzije, dok romski glazbenici mijenjaju glazbeni materijal kako bi stvorili novu verziju. Člankom "Romi, glazba i politika na Balkanu: Ogledni primjer s Kosova" (prvi puta objavljenim 1996.) autor iznova ocrtava glazbenu kulturu Kosova, romske i neromske glazbenike u iznimno teškim okolnostima djelovanja. Usredotočuje se na prilagodljivost romskih glazbenika s obzirom na instrumentaciju, repertoar i načine izvođenja. Svoju dobro dokumentiranu komparativnu analizu Pettan sažima zaključkom da romski glazbenici na Kosovu "napjevima pristupaju na kreativan način, jer sve glazbene parametre smatraju promjenljivima, bez obzira na podrijetlo određenog napjeva".

Prateći materijal CD-ROM-a uključuje i tekstove pjesama vokalnih izvedbi (br. 2, 6, 8--10, 13, 15-16). Većina je pjevana na romaniju i albanskom, koji mnogi kosovski Romi smatraju materinim jezikom, ali i na regionalnom muslimanskom dijalektu, srpskom, turskom, arapskom i hindskom. Svi su tekstovi prevedeni na slovenski i engleski.

Na poslijetku valja spomenuti i fotografije na ovitku sprijeda i straga koje upućuju na glazbenički izričaj iznimno strasne artikulacije i povišenog emocionalnog stanja, poznatog na Bliskom Istoku i Balkanu kao *keyfi*, te time vizualiziraju ono što se slušno može iskusiti u zvučnim zapisima. Ovo je izdanje za preporučiti svima koji cijene ili bi se pak htjeli upoznati s visokim standardima muzikalnosti, kreativnosti i prilagodljivosti romskih glazbenika.

Dorit KLEBE